

RADICAAL ANDERS KIJKEN NAAR ZORG

Een indringend gesprek met Mohamed Ridouani en Lies Corneillie

Een laatste maar niet minder belangrijke bijdrage in de reeks interviews onder de titel ‘We have a dream’. Eind 2020 koopt het Autonoom Gemeentebedrijf Stadsontwikkeling Leuven ‘De Boomgaard’ in Kessel-Lo. Midden 2021 start men, met het oog op de herbestemming, een zoektocht naar private partners om er een nieuw woonproject te realiseren dat ook een link legt met de wijkwerking. Mario Vanhaeren, directeur bij Oostrem, ziet meteen een opportuniteit om er een ‘zorgzame buurt’ te ontwikkelen. De Wingerd springt samen met De Wissel en het Stadsmakersfonds mee op die kar en Zorg Leuven sluit aan als zorgpartner. In de loop van 2022 wordt de erfpacht toegewezen aan de ondertussen opgerichte coöperatie LIVEZ. De financiering van het project wordt samen en op gelijke wijze mogelijk gemaakt door de vijf organisaties. In het voorjaar van 2023 wordt een architect aangesteld en de visie krijgt samen met de bouwplannen concreet vorm.

Donderdag 8 juni staan we aan de deur van het stadskantoor voor een gesprek met burgemeester **Mohamed Ridouani** (Vooruit) en schepen **Lies Corneillie** (Groen). Normaal gezien zou Jan Vanwezer daarbij zijn, maar de drukke agenda van de burgemeester en die bij Woonzorgnet-Dijleland lopen niet gelijk. Gelukkig zijn de LIVEZ-partners op het vlak van toekomstvisie inwisselbaar dus schuift Mario Vanhaeren zelf mee aan tafel voor het interview.

Mario steekt meteen van wal met het interview dat al snel uitmondt in een openhartig gesprek: *“Laat mij beginnen met dankjewel te zeggen voor de opportuniteit die we met LIVEZ kregen om ons kandidaat te stellen, want wij zitten hier vandaag alleen omdat jullie gezegd hebben: wij geloven in hetgeen jullie willen realiseren. Het is belangrijk te blijven onderstrepen dat De Boomgaard een heel ambitieus gegeven is omdat we met dit project proberen om over verschillende sectoren heen het zorglandschap te veranderen vanuit het idee dat mensen die zorg nodig hebben in hun buurt moeten kunnen blijven wonen, zelfs als ze serieuze kwetsbaarheden oplopen.”*

Wat heeft jullie getriggerd in het voorstel dat door LIVEZ werd ingediend?

Lies Corneillie: *“Toen we de opportuniteit hadden om de school te kopen, speelden we met het idee om daar een woonproject te ontwikkelen zonder het zelf te moeten realiseren. Al snel na de aankoop deden we een oproep naar private partners, of één partner eigenlijk, die er een woonproject wilde bouwen met ‘een functie’ voor de buurt. We hebben dat laatste aspect heel open gelaten, het wonen moest centraal staan en er moest ‘iets’ zijn voor de buurt. Nadat we de verschillende kandidaten hadden gehoord, bleken jullie concepten al heel sterk uitgewerkt en vooral dat jullie organisaties elkaar feitelijk*

door die projectoproep gevonden hadden. Dat was heel fijn, want andere kandidaten gingen uit van de vraag: 'Bij welke projectoproep past hetgeen wij willen doen en wat moet er nog bijgeschaafd worden om ons idee goedgekeurd te krijgen?' We merkten onmiddellijk dat het aspect wonen en de link naar de buurt jullie echt aan het denken zette om op maat van die buurt iets voor De Boomgaard te ontwikkelen. Dat is heel sterk, geen plan dat al ergens in een schuif klaar lag. Geen wonen met een beetje buurt of een buurt met een beetje wonen, wel deze twee concepten samen sterk uitgebouwd. Dat is de kracht van jullie project en dat overtuigde Stad Leuven om met LIVEZ in zee te gaan."

Mario: "We hebben de intentie om zorg op een totaal andere wijze te organiseren, uiteindelijk is dat hetgene waarin Oostrem, De Wingerd, De Wissel en Zorg Leuven elkaar hebben gevonden. Wij geloven dat alle systemen vandaag ongelofelijk onder druk staan en dat er radicaal anders moet nagedacht worden over heel wat thema's: klimaat, energie en duurzaamheid, maar evengoed als het over zorg gaat."

Hoe staan jullie tegenover wat LIVEZ beoogt: op een totaal andere manier naar zorg kijken?

Lies: "Wij waren vooral geïnteresseerd in een woonproject, maar hebben wel vrij vlug gemerkt dat het zorgverhaal een wervende kracht heeft omdat iedereen er in eigen kring mee te maken krijgt. Ik denk dat het aspect wonen met zorg ons dus wel overtuigd heeft. Na corona had iedereen een beeld van wat het betekent als de zorg onder druk staat, maar binnen AG Stadsontwikkeling Leuven is dat niet het centrale thema. Dat jullie vertrekken van wonen in eigen buurt om daar zorg te verstrekken sluit aan bij onze kernopdracht. Het gaat echt om wonen en niet om een zorginstelling waar je even verblijft. Het gaat over mensen die in hun buurt kunnen blijven of net kiezen om er te gaan wonen en er een eigen netwerk opbouwen. Daarbij denk ik bijvoorbeeld aan tieners van De Wissel die daar hun jeugd hebben doorgebracht of snakken naar een warme buurt zoals daar. Dat is net hét uitgangspunt van het Leuvense woonbeleid, want wonen is een recht en het vertrekpunt van alles. Ergens wonen waar je gerust kan zijn dat je er kan blijven, dat je er een sociaal netwerk hebt, dat is een héél belangrijk aspect in ons beleid en dat zit in jullie verhaal."

Mario knikt instemmend en richt zich nu tot de burgemeester: "Wat heeft u aangesproken? Tijdens het bezoek met minister Frank Vandenbroucke (Vooruit) was u ongelofelijk enthousiast en lovend over hetgeen we al gedaan hebben en nog willen doen. Vanuit welke optiek deed u de uitspraak: 'hier wil ik mee de schouders achter zetten en hier moet Stad Leuven iets mee doen?'"

Mohamed Ridouani: "De Boomgaard was een basisschool midden in de wijk. Toen het GO! besliste de school te sluiten, heeft Lies dat van zeer nabij gevolgd en ik moet zeggen dat ik enorm aangenaam verrast was door de voorstellen van de kandidaten die uiteindelijk weerhouden werden. Een schooltje zorgt voor leven in de buurt, connectie en betrokken ouders. Dat geeft iets heel opbouwends. Het zorgt voor minder steriliteit. Als dat wegvalt, wat krijg je dan in de plaats? Daar een appartementsblok neerzetten, zou misschien wel tegemoet komen aan de woonnood, maar daarmee alleen krijg je niet onmiddellijk een opbouwend verhaal. Ik ben enorm geïntrigeerd door jullie concept waarbij je, zoals ik het begrijp, een verbindend verhaal schrijft vanuit de wijk. Jullie kijken eerst welke mogelijkheden er zijn, rond zorg en rond ontmoeting, om die dan bijeen te brengen in een nieuw woonproject en dat vind ik zeer waardevol."

Zijn kleinschalige samenleefvormen een haalbare en betaalbare oplossing voor de (zorg)noden in onze samenleving?

Mohamed: "Dat is wat mij geïntrigeerd heeft in jullie voorstel. Omdat wij vanuit de stad enorm inzetten op nabijheid in de buurten en willen zorgen dat de mensen mekaar opnieuw beter leren kennen zodat er meer verbondenheid is en vertrouwen. Aanbod zoals kinderopvang, onderwijs, zorgvoorzieningen, natuur en ga zo maar voort, ontmoeting, ik denk dat jullie op een heel goede manier op een aantal van

die noden inspelen vanuit een sector die effectief zwaar onder druk staat door de focus op concentratie en het monofunctioneel aanbod. Voor elk probleem is er wel ergens een instelling die dan zoveel mogelijk moet opgeschaald worden in een bepaalde niche, voor een afgelijnde doelgroep zonder al te veel links naar buiten. Dit project gaat net in de omgekeerde richting en dat is ook echt nodig, denk ik.”

Lies: “Het brengt de zorg weer naar zijn essentie, terug voor elkaar zorgen met ondersteuning van gespecialiseerde professionals. Het fundament van zorg is de mogelijkheid hebben om in de eerste plaats voor jezelf te zorgen en daarnaast ook voor anderen zorg te dragen. Dat is het mooie aan dit projec: zorg op een heel nabije manier organiseren uitgaand van de reële noden van mensen en wat mensen elkaar te bieden hebben. Ik ben heel benieuwd welke dynamiek dit gaat teweegbrengen, niet alleen op schaal van het project, maar ook in de buurt.”

Mario: “Jullie raken hier echt wel de kern van de zaak. Zorg is geëvolueerd naar iets wat je schijnbaar ten alle prijze moet vermijden. Ik woon zelf in die buurt en mijn buurvrouw werd drie weken geleden met de ziekenwagen weggevoerd. De dag nadien polste ik eens ‘hoe is het met Jeanneke?’ en toen vernam ik dat haar zoon gezegd had ‘nu moet mijn moeder toch echt wel geplaatst worden’. Die terminologie is dan wel gangbaar, maar er schuilt zoveel negativiteit in want het betekent in feite dat uw leven eindigt op het moment dat ‘ge moet geplaatst worden’. Wij geloven dat het anders kan.”

Kan De Boomgaard een katalysator zijn voor een maatschappelijke (r)evolutie?

Mario: “Een ander element, dat hier zijdelings aangeraakt wordt, is dat je te allen tijde mensen in hun kracht blijft zetten. Wat zijn de competenties die mensen zelf nog hebben, ook als ze naar een woonzorgcentrum gaan? Het kan niet de bedoeling zijn dat je daar zit te wachten tot het einde nadert. Wat kan je als persoon nog zelf doen en betekenen? Aardappelen schillen of in de moestuin werken, met iemand anders op uitstap gaan. Dat zijn allemaal kleine elementen, zeer basaal, waarvan wij het gevoel hebben dat ze verloren zijn gegaan. En dan kom je natuurlijk in een wereld terecht waar er alleen nog maar een vraag is naar als maar meer middelen voor steeds meer gespecialiseerde zorg. Wachtlijsten in de zorg gaan er op die manier altijd blijven, daarom moeten we ons denken rond zorg radicaal veranderen.”

Lies: “Ik heb de opschaling in de sector van dichtbij meegemaakt toen mijn vader een ‘gezinsvervangend tehuis’ coördineerde en inspanningen leverde voor wat echt de vermaatschappelijking van zorg betekent: mensen iets laten betekenen voor hun omgeving. Dat is wat wij vandaag in de stad zien gebeuren met bijvoorbeeld de stadsmoestuinen en het jeugdwerk. Dat was voor hem de essentie van jeugdzorg, tot hij plots meerdere huizen moest coördineren, centraliseren en opschalen waardoor het management dan geen zicht meer heeft op de betekenis van die plekken. Nu wil men weer weg van dat soort management-denken en terug naar een vermaatschappelijking van de zorg. Maar tegelijk hebben mensen geen tijd meer om die zorg op te nemen voor elkaar en zorgverloven worden uitgehold. Daar zit een heel grote spanning op en ik denk dat dit project met De Boomgaard iets is wat onze maatschappij nodig heeft. Dus ik ben zeer benieuwd hoe mensen, ook zij die er pas in een tweede of derde cirkel rond staan, gaan reageren.”

Mohamed: “Er is meer en meer onderzoek dat aantoont dat het wegnippen van menselijk contact en het zorgen voor mekaar een negatieve weerslag heeft op het welzijn. Mensen zijn niet gemaakt om afstandelijk met elkaar om te gaan. De psychologe Susan Pinker heeft daar onderzoek naar gedaan en beschreven in het boek: ‘The Village Effect: How Face-To-Face Contact Can Make Us Healthier, Happier and Smarter’. Ze heeft een aantal dorpen onderzocht, één in Sardinië geloof ik, waarbij ze gemerkt heeft dat mensen er veel langer leven. Haar conclusie is dat die plaatsen niet per sé welvarender zijn en boven het gemiddelde uitsteken met topziekenhuizen of wat dan ook, het zijn wel plekken waar ze zeer dicht op elkaar wonen en een heel intense omgang hebben met elkaar. Dorpen waar mensen nog de gewoonte hebben om ’s avonds te gaan kaarten op café, informele cirkels waarbinnen ze voor elkaar

zorgen. Authentiek face-to-face contact en interactie met elkaar hebben een biologisch effect op onze hersenen en de ontwikkeling van het gelukshormoon dat een rechtstreekse gezondheidsimpact inhoudt, veel meer zelfs dan bijvoorbeeld te stoppen met roken. Een heel team wetenschappers heeft dat bestudeerd, zoek het maar eens op.”

Gaat het in de toekomst dan om de keuze tussen politieke en economische ideologieën?

Mario: “We leven in een zeer welvarende samenleving en toch kampt 43% van de mensen met eenzaamheid. Dat is een ongelooflijk hoog cijfer. Er is de laatste decennia te veel ingezet op neoliberal denken waardoor de eigen regie de overhand heeft genomen. Het lijkt alsof je als individu alles alleen kan en moet kunnen. Ook in onze sector is dat zo met de persoonsvolgende financiering: mensen worden de markt opgestuurd om zelf vorm proberen te geven aan hun leven terwijl men niet in staat is dat leven volledig in eigen regie te voeren.”

Mohamed: “De slinger is doorgeslagen, we hebben geprobeerd iets (betutteling n.v.d.r.) te compenseren. Ik moet zien wat ik zeg, gelet op mijn ideologische winkel, maar ik denk niet dat de juiste oplossing giga-instellingen zijn waar je krijgt waar je recht op hebt, in een steriele omgeving. Het gemeenschapsdenken moet er wel nog altijd inzitten.”

Lies: “Het individu is autonoom en moet in relatie tot de gemeenschap die ook betekenis heeft regie hebben over het eigen leven. Het autonomiedenken en het gemeenschapsdenken mogen niet los van elkaar gezien worden. Ze moeten blijven samengaan en niet doorslaan in de ene of de andere richting, wat dan weer typisch is voor ideologische benaderingen.”

Jan Vanwezer, directeur van De Wingerd, verwoordde het ooit zo: “Wij zijn een innovatief woonzorgcentrum en genieten heel wat aanzien, maar vanuit die positie hebben we mensen weggetrokken uit hun buurten en hen naar onze berg gebracht. Daar zijn we dan zelf ‘buurten’ gaan maken, vrijwilligers beginnen zoeken om een sociaal netwerk rond de bewoners te weven. Het zou veel eenvoudiger geweest zijn om initiatief te nemen waar die mensen voordien woonden.”

Mario: “Die vaststelling en de conclusie die Jan eraan verbindt is waarschijnlijk te vergelijken met het voorbeeld van het oud worden in de eigen gemeenschap, community vorming en kwaliteit bieden zoals in dat bergdorp op Sardinië.”

Wil Leuven als stad ook toonaangevend zijn rond zorginnovatie?

Mario: “Het idee van De Boomgaard is om het zorglandschap te veranderen, we zijn daar heel ambitieus in. Wij willen niet alleen één project neerzetten in Kessel-Lo, wij geloven heel sterk dat het model wat wij voorstaan meer en meer ingang moet krijgen in Vlaanderen. Dat er opnieuw gekeken wordt naar hoe er in buurten kleine lokale initiatieven kunnen ontstaan, sector-overschrijdend, waarbij mensen met bepaalde kwetsbaarheden zowel ondersteund worden thuis als het recht hebben om naar aangepaste woonplekken over te gaan op momenten dat het nog kan voor hen.”

Mohamed: “Absoluut! Radicale verbindingen zijn één van de grondvesten in ons beleid. Alles wordt geschraagd door het verbinden van de burgers die onze ambities mee waarmaken. Dat kan je perfect vertalen naar domeinen zoals zorg, zorgen voor elkaar zonder dat het een soort ‘trek uw plan’ verhaal wordt. De overheid, de gemeenschap, heeft de opdracht voldoende middelen vrij te maken om die zorg mogelijk te maken. In deze moeten er in mijn ogen middelen zijn om de organisaties die betrokken zijn bij De Boomgaard voldoende te stutten zodat ‘de onderlegger’ ook in orde is. Anders wordt het vermaatschappelijking van de zorg zoals in Nederland, do-it-yourself, dat mag niet. Wij willen community vorming en stabiele voorzieningen die over voldoende middelen beschikken. Beide moeten samengaan, dan zie je mooie dingen.”

Lies: *“Een andere ambitie die we hebben is om van Leuven een ‘Mensenrechtenstad’ te maken. Ik heb hier een aantal keren horen zeggen: de mensen hebben het recht om... We moeten af van het idee dat iets een gunst is of dat je rechten moet verdienen. Mensen moeten keuzes kunnen blijven maken, welke zorg ze nodig hebben, maar ook om dingen zelf te blijven doen en niet uit handen te geven. Zelfs met alle gespecialiseerde instellingen die er vandaag zijn, vallen er mensen uit de boot omdat ze een stukje van dit nodig hebben en een stukje van dat, maar niet passen in het strakke kader. Hoe meer vakjes we maken hoe groter het risico dat iemand eruit valt. Mensen hebben vaak heel bijzondere noden en daar gaat samenleven net over: elkaar dat stukje zorg kunnen bieden.”*

Mohamed: *“Onlangs wandelden we met de kinderen naar de Kermis van Putkapel. In de buurt van de Aarschotsesteenweg is een woonzorgcentrum en daar kwamen we twee dames tegen met hun looprekje: Hier seh, den burgemeester! En woon je hier graag? Ja, zeiden ze, maar weinig te doen he. Waar gaan jullie naartoe? Naar de kermis he. Ah, wij ook, ga dan maar met ons mee! Ze hadden er duidelijk zin in. Een anekdote, maar we moeten ervoor oppassen dat we mensen niet ‘plaatsen’ en denken dat ze altijd in die ‘gated community’ zullen blijven. Ze blijven deel uitmaken van het leven in de stad.”*

Livez lanceerde het begrip ‘Hospiscore’, de mate waarin een buurt lokale kwetsbaarheden het hoofd kan bieden en de kans om levenslang in de eigen buurt te wonen aanzienlijk vergroot.

Mario: *“Zingeving. De dynamiek die nu ontstaat op De Boomgaard is bijzonder, het ontstaat organisch. Dat is knap en we moeten dat op alle mogelijke manieren ondersteunen. Toen minister Vandembroucke kwam, waren er een aantal dames uit de buurt die zeiden: als de minister komt, moet je die toch deftig ontvangen, dan moet je toch wel uniform bestek en koffieservies hebben en een tafel. Daar hebben die dames dan zelf voor gezorgd. Zij spreken andere burens aan en vragen hen om vrijwilliger te worden in De Boomgaard.”*

Lies: *“Wanneer mensen voelen: dit heeft betekenis, ik krijg hier ruimte, dan kunnen er heel veel mooie dingen gebeuren. Dat zien we in heel veel projecten, bijvoorbeeld in ‘Kom op voor je wijk’ waar het ooit heel klein begonnen is met een bankje of een groen hoekje. Zodra die plaats er is, wordt het ook een mentale plek waar mensen elkaar vinden en waar ideeën uit groeien. Het gaat erover, die verbinding betekenis te geven. Die taart te mogen bakken voor de minister en dat dan ook te doen is superwaardevol; een erkenning van het spontane verenigingswerk in dit land. Het jeugdwerk is daarvan een ander voorbeeld, maar het moet wel in stand gehouden worden want vandaag staan veel bewegingen en verenigingen onder druk. Zij hebben dit soort nieuwe samenlevingsvormen nodig om opnieuw te kunnen groeien. Het is des mensen om elkaar op te zoeken en van betekenis te willen zijn voor elkaar.”*

Mohamed: *“Een klein engagement kunnen opnemen in de buurt, of een groot, daar haal je veel betekenis uit. Dat was vroeger voor veel mensen de kerk, de parochie waar dan allerlei activiteiten bestonden. Dat kalft allemaal af, maar de behoefte is daarmee niet weg om iets te kunnen betekenen. Zich ergens mee bezig te houden op een zinvolle manier, voor anderen, maar ook voor zichzelf, dat is nogal wezenlijk.”*

Hoe past dit binnen het Leuvense model met samenwerking en kruisbestuiving?

Mario: *“Samenwerking en kruisbestuiving, ik denk dat we daar als stad een stuk het verschil kunnen maken. In welke mate kan een stad het project dat wij nu proberen uit te werken mee ondersteunen? En dat bedoel ik niet zuiver financieel. Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat hetgeen wij doen niet verloren gaat in één project? Als het wordt opgepikt als nieuw model, kan de stad er ambassadeur voor zijn.”*

Mohamed: *“Er zijn verschillende manieren. Om te beginnen moet je er niet aan twijfelen dat zorg een topprioriteit is. Als je onze beleidsnota leest dan zie je de titel ‘Baanbrekend leven’ en de subtitel luidt: voor een groene, welvarende en zorgzame stad. Die drie dingen zijn allemaal belangrijk. Dat zorgende en die verbondenheid is voor ons cruciaal. Eigenlijk is De Boomgaard ook een ‘Kom op voor je wijk’ project. We vertalen wat er in de ene uithoek van de stad gebeurt, naar de andere. Wij delen die voorbeelden en jullie zijn hier echt een soort experiment denk ik, hoe je op een andere manier met zorg en wijkopbouw kan omgaan. Community building, ik denk dat we dit heel nauw moeten opvolgen en voor de toekomst verder vertalen in een hechte samenwerking met het veld. Ik hoop dat velen hiernaar komen kijken en eruit kunnen leren. In die zin denk ik dat het model een voorbeeld kan zijn voor anderen in Leuven en daarbuiten.”*

Lies: *“Als stad willen we nauw betrokken blijven en ons netwerk ter beschikking stellen eens het project gegroeid is en op jullie vraag dat proces vertalen en overbrengen naar andere plekken. Wat zijn de sleutelfactoren, die je in handen moet hebben om het op een andere plek ook te doen lukken? Het succes van één project laat zich immers niet zomaar kopiëren naar elders. Er zullen uit de verschillende lagen van dat proces lessen te trekken zijn om randvoorwaarden af te stemmen op een buurt. Dat zal moeten beschreven worden in een soort kadernota. Elke Plovie van de UCLL bijvoorbeeld zit, dacht ik, mee in de wetenschappelijke adviesraad.”*

Mario: *“Voor ons was het heel leuk om te zien hoe alle mensen die we gevraagd hebben, om in de wetenschappelijke raad te zetelen, het begrip ‘Hospiscore’ mee vorm geven. Ook als er weinig verbinding is in een buurt, willen we weten hoe we die kunnen vergroten. Er moet altijd naar de eigenheid van een buurt gekeken worden. Wat heeft men nodig aan buurtversterkende maatregelen om dat draagvlak op de voorgrond te krijgen.”*

✘